

Vsebina

<i>Predgovor</i>	7
------------------------	---

1. del: Lučkine zgodbe

Lučka	17	Zoja	97
April	34	Biserka	100
Aleksandra (1950)	40	Marta	106
Zvezdana (1984)	40	Darinka	110
Erik	43	Mirella	114
Niko	49	Doroteja	118
Pavlina (1954)	52	Hermina	123
Darinka	53	Maja	130
Borut	56	Maja	133
Metka (1956)	61	Lavra	135
Tjaša (1977)	64	Brutus	139
Marta (1979)	65	Laura	142
Irma	67	Marinka	145
Anita (1983)	69	Alenka	147
Marjeta	73	Vojka	151
Lavra	75	Marica	153
Neža	76	Cita	156
Franci K.	77	Darko	159
Pavlina	80	Hermina	162
Alojzija	81	Jerneja	164
Vesna	82	Duška	165
Duška	84	Jakob	173
Polona	88	Gina	175
Rajka	92	Jože	176
Bina	96	Evgen	179

Vasilija	181	Mihaela	206
Živa	184	Rezka	210
Pinky	185	Marta	214
Vermuth	187	Alma	219
Verena	189	Rezika	220
Karolina	191	Desa	223
Milan	193	Simona	225
Miša	196	Sinja	225
Neli	199	Gitica	226
Klara (1935)	200	Vesna	229
Jolandka	202	Maksa	230
Jelka	205		

2. del: Druge zgodbe

Lidija	239	Lea	318
Dragica	246	Nada	324
Karol	256	Marija	332
Tanja	266	Silva	347
Katja	269	Gašper	354
Evgen	276	Oto	357
Olga	284	Romana	358
Brigita	292	Evelina	361
Petra	293	Marga	367
Valentina	294	Anita	370
Jana	296	Karina	382
Boštjan	299	Karla	387
Peter	300	Urška	391
Martina	306	Martina	395
Simona	310	Mileva	404
Ada	311	Andreja V.	407
Marija	312		

Predgovor

Milena Miklavčič

Spoštovani bralke in bralci,

pred vami je že peta knjiga iz zbirke *Ogenj, rit in kače niso za igrače*. Zelo sem vesela, da so zgodbe iz »šlogarskega sveta« z njo zagledale luč sveta!

Letošnje leto (2024) ni bilo najbolj prijazno do mojega zdravja. Tik pred operacijo so me vprašali, česa si najbolj želim. Čisto nič nisem razmišljala. »Vsaj še nekaj izdanih knjig,« sem odgovorila, preden sem s pomočjo narkoze utonila v globoki sen. Za menoj je že dobra polovica življenja. Skoraj pol stoletja sem neke vrste kronistka intimnega življenja in kaže, da mi je to poslanstvo pisano na kožo tudi po sedemdesetem letu.

Zgodbe, ki jih boste prebirali v petem delu s podnaslovom *Lučkine in druge zgodbe*, sem – tako kot vse doslej – zapisala po pripovedovanju, zato niso moje avtorsko delo. So pa izjemnega pomena, tako kot vse druge, saj z njimi vstopimo v prav poseben svet, za katerega sicer vemo, da obstaja, a mu v javnosti sramežljivo obračamo hrbet. Priznamo ali ne, veliko jih je, ki vedeževalcu zaupajo svoje težave v želji, da bi jim s pomočjo kart pomagal pri bolj ali manj pomembnih življenjskih odločitvah.

Približno ob istem času kot vedeževalko Lučko sem spoznala gospo, ki mi je razkrila zelo kruto zgodbo. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja so na njenem komaj rojenem otroku, ki je zbolel za zlatenico, v porodnišnici delali poizkuse. Po treh mesecih so ji ga vrnili telesno in umsko pohabljenega. Kaj točno se je dogajalo, izvemo iz njenega

pripovedovanja. Morda pa v zgodovinskem medicinskem arhivu še zmeraj obstajajo kakšni uradni dokumenti, saj je bila omenjena zgodba predstavljena tudi na prvem pediatričnem kongresu v Ljubljani?

Pritegnila vas bo tudi zgodba o ženski, ki so jo prisilili, da se je poročila z duševnim bolnikom.

V peti knjigi je tudi več zgodb o razkošnem življenju tako imenovane povojne »rdeče buržoazije«, ki bodo podrle številne mite o »enakosti in enakopravnosti« takratnega časa.

Na enem zadnjih literarnih večerov na Štajerskem je stopil do mene starejši gospod, mi stisnil v roke večji kolobar domačega sira, ki ga je sam naredil, me objel ter rekel: »Draga Milena, pa ti veš, da si ena zadnjih, ki posluša naše zgodbe in jih potem tudi prenaša iz kraja v kraj, od ust do ust?« Stisnilo me je pri srcu. Mar res ni nikogar, ki bi mu lahko predala svoje poslanstvo?

Ko se oziram po prehojeni poti, lahko mirno rečem, da ni bilo zmeraj lahko. Kdo ve, koliko čevljev sem zamenjala, koliko kilometrov prevozila, koliko ur preživela ob poslušanju zgodb, ki so jih sogovorniki nosili zakopane globoko v sebi, preden so mi jih zaupali? Kolikokrat sem morala poslušati neupravičene očitke, podtikanja, češ, ljudje si izmišljujejo, ti jim pa nasedeš! Neštetokrat! Na srečo je občutek, da sem s poslušanjem marsikomu pomagala pustiti preteklost za seboj, odtehtal težave, ki jih res ni bilo malo.

Pregovor »tisti, ki govorijo resnico, nimajo prijateljev« namiguje, da je lahko iskrenost včasih neprijetna ali nezaželena, saj resnica pogosto razkriva stvari, ki jih ljudje raje ne bi slišali. Ko se nekdo izpove, se lahko zgodi, da prizadene ali razjezi tiste, ki so upali, da bodo skrivnosti za zmeraj obležale pod preprogo.

Leta in leta se že sprašujem, kako je mogoče, da mama molči pred hčerko, babica pred vnukinjo. Žal je ohranjati videz neoporečnosti, vodilo, ki marsikomu med nami še zmeraj usmerja življenjske poti. Premalo se zavedamo, da družinske zgodbe pomagajo mladim generacijam, da si lažje zgradijo trdne temelje za svoje življenje.

Pogosto me tudi vprašajo, komu je pet knjig iz zbirke *Ogenj, rit in kače niso za igrace* na več kot 1700 straneh z več kot pet tisoč pričevanj namenjenih. Odgovor je preprost: po prvem delu segajo predvsem tisti, ki jih zanima, kakšno je bilo intimno življenje prednikov, ki so živeli pred drugo svetovno vojno in tudi nekaj desetletij po njej. Druga knjiga, ki nosi podnaslov *Babice, hčere, vnukinje*, je ravno pravšnja za iskalce odgovorov na vprašanje, *zakaj jabolko ne pade daleč od drevesa*. Pripovedovalke vam bodo razkrile skrivnosti številnih vzorcev, ki se nezavedno dedujejo iz roda v rod. Če bi jih poznali, če bi se več pogovarjali, bi se jim lahko postavili po robu!

Za tretjo knjigo, ki prinaša **moške zgodbe**, bi lahko rekla, da je moja najljubša. Ob poslušanju moških zgodb so zbledeli tabuji, klišeji, zacementirana prepričanja o tem, da so moški »krivi« za vse težave, ki jih imamo ženske. Danes so mi bližji, kot so mi kdaj koli bili.

Četrta je bila napisana v času epidemije covida-19, zato sem ji dala naslov *Poglejte, moji ljudje prihajajo*. Morda bi morala dodati, da so prihajali na skrivaj, a se to razume samo po sebi. K meni so se kljub prepovedi gibanja zunaj občinskih meja pripeljali od vsepovsod v želji, da se znebijo težkih »skal«, ki so jim ležale v duši. Ob tej priložnosti naj povem, da mi je bil tako pri tretji kot četrti knjigi v veliko pomoč Facebook, saj sem preko njega dobila veliko sogovornikov.

21. stoletje je do človekove intimne zelo mačehovsko. Po eni strani nas preko družabnih omrežij in medijev bombardirajo s tako imenovano woke ideologijo, po drugi strani pa smo v določenih okoljih še zmeraj zelo tradicionalni, kar pomeni, da se o spolnosti premalo pogovarjamo. Mladi mi pripovedujejo, da jim je spolnost prikazana kot nekakšna športna disciplina, ki jim pripada brez obveznosti. Kakšna nepopravljiva škoda! Pa tako lepo bi bilo, če bi jo prikazovali skozi ljubezen. Ker najprej so čustva, najprej je velikanska želja po dotikanju, po poljubih, po predanosti, potem šele je na vrsti »konkretna« spolnost.

Spolnost se je izrodila v »potrebo po seksu«; brez obveznosti, brez čustev. Številne generacije so postale odvisne od ponudbe interneta, medijev, ljubezenskih TV-nadaljevank, televizije, Tiktok vplivnic ...

Virtualni svet je prižgal zeleno luč za številne izrojenosti, s katerimi pohablajo zlasti otroke.

Pogosto me skušajo prepričati, da je med spolnostjo nekoč in danes razlika! Ni je! Nekoč so se poročali zaradi denarja, danes prav tako. Tudi tista znana pesem *Lepa dekleta ljubijo barabe* je skozi zadnja desetletja doživela nešteto repriz!

Nekoč so bile žrtve prepuščene same sebi, institucije za pomoč v stiski praktično niso obstajale. Danes? Imamo centre za socialno delo, psihoterapevte, številne nevladne organizacije, SOS telefone. Pa je nasilja znotraj družine, nasilja nad ženskami, nad otroki in predvsem med vrstniki kaj manj? Ni. Vedno pogosteje se srečujem tudi s sogovorniki, ki so se bolj ali manj uspešno soočali s travmami v času, ko je zakon njihovih staršev razpadel. »Kozarec, ki se razbije, ni nikoli več cel,« mi rečejo. Tudi otroška duša, razpeta med očetom in mamo, se zlepa ne zaceli.

Včasih se počutim tako nemočno! Bralcem bi rada dopovedala, da zgodbe, ki jih prebirajo, sploh niso »grozne«, saj so sogovorniki trenutke, ki so jih spravili na kolena, preživeli. Veliko bolj bi bila vesela, če bi se na napakah, ki so jih storili drugi, tudi sami učili. Pa vas vprašam: »Ali ob mavrici, ki se boči na vašem intimnem nebu, nikoli ne pokukate v črno kroniko?«

Ne mine mesec, da kakšna od žensk, ki je živela z nasilnežem, ne bi izgubila življenja. Ne mine dan, da Evrope in tudi naših krajev ne bi pretresli morilski pohodi tistih, ki so s seboj prinesli drugačno kulturo in navade. Kakšno prihodnost gradimo zanamcem? Se kdaj vprašamo? Se sploh zavedamo, koliko otrok ima danes takšne in drugačne duševne težave? Po nekaterih ocenah je leta 2022 približno deset odstotkov prebivalstva Slovenije jemalo antidepresive. Ljubljana sodi med najbolj onesnažene reke v Evropi glede na vsebnost nekaterih trdih drog, zlasti kokaina. Vzgojni zavod Planina se vse pogosteje srečuje z mladostniki, ki kažejo pomanjkanje empatije. Stroka nas opozarja, da je pomanjkanje empatije do sočloveka, ki je ključna za zdrave medosebne odnose in socialno vključevanje, skrb vzbujajoče.

Nimamo dovolj psihoterapevtov za ljudi v stiski. Iz leta v leto se povečuje število klicev na SOS telefone. Koliko smo v okolju, kjer živimo, pripravljeni prisluhniti žrtvam nasilja v družini, njihovim duševnim stiskam, težavam s tesnobo, depresijo, osamljenostjo? Medvrstniško nasilje postaja vedno hujša rak rana današnjega časa. Ne znamo postavljati mej, zato me resno skrbi za mlade, ker so med njimi tudi takšni, ki so, po eni strani superodličnjaki, po drugi pa v prsih nosijo sadistično dušo, brez najmanjše empatije.

Zavedati se moramo, da z načinom življenja, vplivom kemikalij in nezdrave prehrane moški, kakršnega smo poznali nekoč, počasi izginja. Z nedavno raziskavo na Japonskem so ugotovili, da je polovica Japoncev, starih med 18 in 34 let, še zmeraj devičnikov. Je pri nas kaj drugače? Beli moški je še bolj na udaru. Če je spolni nagon gnal naše prednike, da so imeli spolne odnose »trikrat na dan«, je današnje povprečje borno: trikrat mesečno ali celo trikrat letno. Bojim se, da bo beli moški izginil prej kot v 50 letih.

Phil Bosmans (1922–2012), belgijski duhovnik ter avtor številnih duhovnih spisov, v svojih zapisih opozarja na skrb vzbujajoč manko vrednot v sodobni zahodni družbi, tam, kjer so otroci pogosto postali »pozabljena vrednota«. Res je žalostno, da sodobna družba daje prednost individualnim (sebičnim) ciljem, kot so kariera, uživanje, potovanja in materialni standard, pred otroki in družinskimi vrednotami. Takšno razmišljanje vodi v propad zahodne civilizacije tako moralno kot tudi kulturno in biološko.

Obdani smo z dvema svetovoma, z realnim in virtualnim. Imamo varljiv občutek, da je vse, kar potrebujemo, na dosegu roke. Prav zaradi takšnih lažnih občutkov ne stopimo niti do bližnjega soseda, da bi z njim pokramljali in mu prisluhnili. Moja vrata so bila za tiste, ki so potrebovali sogovornika za svoje stiske, zmeraj odprta. Na to sem ponosna bolj, kot lahko zapišem.

Še to: Knjige iz zbirke *Ogenj, rit in kače niso za igrače*, sodijo v kategorijo občanskega raziskovanja oz. *citizen science* in so v slovenskem prostoru unikatne.

Prva knjiga iz te zbirke je padla v oči tudi režiserki Urški Djukić, ki je posnela animirano-dokumentarni film *Babičino seksualno življenje*. V Reykjaviku je bil, poleg številnih drugih prestižnih nagrad, ovenčan še z *evropskim oskarjem* za najboljši kratki film. V sezoni 2021/22 pa je režiserka Mirjana Medojević po motivih zgodb *Ogenj, rit in kače niso za igrače* postavila na oder SNG Maribor predstavo *Prividi kačjega pastirja*.

Sociolog, akademik dr. Zdravko Mlinar je o prvi knjigi med drugim zapisal: »Hkrati pa gre pri tej prvi knjigi tudi s strokovno sociološkega vidika za izziv in priložnost, da opozorimo na nekatera vsebinska, metodološka in epistemološka vprašanja, ki na splošno zadevajo vključevanje laikov v okviru t. i. participatornih raziskovanj, ki v mednarodnem merilu prav zdaj stopajo v ospredje. Za poljudno obliko se v knjigi skrivajo pomembne vsebine, ki jih ne morejo spregledati niti poklicni raziskovalci tega področja človeškega življenja. Čeprav je (tudi) iz slovenskih raziskav mogoče razbrati, da so se v družbeni organiziranosti spolnosti v razmeroma kratkem času zgodile velike spremembe, nobena izmed teh raziskav ne kaže razsežnosti in globine teh sprememb tako prepričljivo kot izpovedi žensk starejše generacije, ki so predstavljene v knjigi Milene Miklavčič. So dragocen vir informacij, ker kažejo, da se za temi splošnimi oznakami skrivajo življenja posameznikov, ki so se na različne načine spoprijemali z omejitvami, ki so jim jih nalagale utesnjujoča spolna kultura in pogosto težke življenjske razmere. Ker izpovedi, ki jih je zbrala Milena Miklavčič, niso omejene le na spolnost, je iz njih mogoče razbrati hkratno povezanost in ločenost spolnosti od drugih vidikov vsakdanjega življenja. Za sociologijo so lahko rezultati laičnih opazovanj pomemben vir informacij in spodbud. V metodološkem pogledu lahko sociologija v njih najde prepričljive zglede – kot to kaže prva knjiga Milene Miklavčič.«

V pričakovanju šeste knjige vas toplo pozdravljam in vabim k branju celotne zbirke *Ogenj, rit in kače niso za igrače*.

Milena Miklavčič

konaj cākama bozija pisan. Če moreš te pravi
sporeči mi kaj se je zgodilo oziroma kako si
kaj strojem zatrajati. Pa čudeško naprosi
naj te na pite katerega katereca za mene.

Štidiš kako nos stežjo vse nos izaladi
odhoda domov. Najprej so nam rekli, da
bodo iti v Junji domov, potem v Juliji
v dolaj pa pramo, da greva v Boguče.

Sicer sem te prej upal oziroma pričakoval,
da bodo tako skenli ali toliko daleč pa
pa vena nitam mišlil, da bodo iti.

Če pa mi tako nestipni, konaj
pričakuj ma kaj nam pride kakšno pismo,
da si protini protestimo malo čerje pro democi
kemi. Jato se gotovo nebo čučita, en tu
če 3. pismo pisan na togi.

Prvi del

Lučkine zgodbe

Lučka

Zelo sem vesela in hvaležna obenem, da bodo moje zgodbe uvrščene v Milenino peto knjigo *Ogenj, rit in kače niso za igrače*. Moje ime je izmišljeno, a se mi vseeno zdi prav, da nekaj povem tudi o sebi.

Že od zgodnjega otroštva so ljudje radi poudarjali, kako zelo drugačna sem od drugih otrok. Tudi moja mama je pogosto nepremično zrla vame in mrmrala. »Kje se je ta hudič vzel, po kom je?« Če ne bi bila rojena doma, bi verjeli, da so me v porodnišnici zamenjali. Pegast nos, štrleča ušesa, rdečkasti lasje, vse je spominjalo na Piko. V času otroštva je nisem marala, še manj pa sem si želela, da bi ji bila podobna. Pri dedku in babici smo imeli kup mačk in zajcev, ki so jih klali kar vpricho mene. Prizori krvi, ki se je izpod sekire vlila po tnalu, me še danes spremljajo.

No, poleg rdečih štrenastih las me je krasil dolg, strupen in oster jezik, ki je švigal naokoli kot bič okoli biriča. Nad vasjo, kjer sem preživljala otroštvo, je stal mogočen grad iz 16. stoletja. Včasih sem si predstavljala, kako bi bilo, če bi živela v tistih časih. Bi me zažgali na grmadi kot čarovnico?

Zelo pri srcu so mi pesmi Jacquesa Préverta (1900–1977). Eno od njih sem prevedla:

*Takšna sem,
to sem pač jaz.
Kadar mi gre na smeh,
se smejem na ves glas.
Ljubim moža, ki ljubi mene,
nimam res lepih nog,
nimam globokih oči.
Sicer pa,
pa kaj potem, kaj si mislite o meni!
Tukaj sem, če sem vam všeč
ali pa tudi ne.*

Bila sem še osnovnošolka, ko sem že znala ukrotiti podivjanega konja ali renčečega psa. »Kako ti to uspe?« so me spraševali. Takrat jim vsega tega, kar se je dogajalo v mojih mislih in duši, še nisem znala razložiti. Preprosto sem vedela, s kakšno kretnjo lahko umirim živali, ne nazadnje tudi hudobne vrstnike, ki jih prav tako ni bilo malo.

Prvič sem *šlogala* sošolki, ki jo je zapustil fant. Prišla je k meni in jokala kot dež. Mama nama je skuhalo kavo, potem pa naju je pustila sami. Kavno usedlino sem prevrnila na krožniček. Kmalu se je oblikovalo večje srce, nakar še manjše.

»Mislim, da si s tem fantom nista usojena,« sem ji rekla.

»Že kmalu boš srečala ljubezen svojega življenja! Poglej, kako veliko srce bo imel!« sem še dodala in ji pokazala izoblikovane figurice v usedlini. Buljila je vanje, a videla pa nič. Čez šest let, ko se je poročila in se preselila v Maribor, mi je poslala pismo, v katerem se mi je zahvalila za princa, ki ji ga je »podarila kavna usedlina«.

Strank, ki so želele, da jim prerokujem, je bilo kasneje vedno več. Prihajali so tudi od daleč. Niso prišli le po nasvet, po namig, ampak so mi prinašali tudi svoje zgodbe. Včasih so od mene zahtevali nemogoče. Spraševali so, na primer, ali je njihov najbližji po smrti šel v nebesa ali v pekel. Kako naj bi jim odgovorila, če pa nisem verjela ne v eno in ne v drugo? Prišli so tudi takšni, ki so pričakovali, da jim bom razkrila, ali bo tiste, ki so jim naredili kaj hudega, doletela pravična kazen. Spet drugi so svojim »sovražnikom« odkrito grozili tudi s smrtjo. Od mene so želeli slišati, ali bodo zato kaznovani, ali bodo odšli v zapor ali ne. Največkrat pa so prihajali zaradi ljubezni in denarja. Ali zaradi obojega.

Nekoč se je zgodilo nekaj zabavnega. Prišel je zakonski par, ki ni mogel imeti otrok.

»Kaj naj narediva?« sta me v solzah prosila. Pogledala sem v karte in jima takole odgovorila: »Vsak večer ga morate pobožati po nabreklem udu in vi jo morate najmanj deset minut božati tam doli.«

»Ne vem, ali bo šlo,« sta bila v zadregi, a sta me vseeno ubogala. Čez dobro leto in pol je prijoval na svet dojenček. Pa ne zaradi mene,

da me ne boste narobe razumeli. Božanje bližnjega ima čudežno moč, žal se tega ne zavedamo.

Ljudje so bili najbolj razočarani tedaj, ko so slišali, da niso karte tiste, ki jim prinašajo zadetek na loteriji. Zelo neradi so se sprijaznili z besedami, da se morajo za dosego cilja sami potruditi. Ali se čemu odpovedati. Obiskovalci so bili prepričani, da imajo karte čarobno moč, ki jim bodo uresničile skrite želje.

Žal je kovačeva kobila pogosto bosa. Karte mi niso nikoli namignile, naj bom bolj pazljiva, ko sem se zbližala z napačnim moškim. Prav tako so bile tiho, ko sem si na kakšne druge načine sama metala polena pod noge.

Zavedam se, da so bili nekateri obiskovalci nad mojimi »prerokbami«[»] razočarani. Zmeraj pa sem si zanje vzela čas, če so se mi želeli izpovedati. Kdo so bili pripovedovalci, ni pomembno. Pomembne so njihove zgodbe, iz katerih se lahko tudi vi, ki jih boste brali, česa naučite.

Zadnja leta, odkar me je izdalo zdravje, čistim svojega duha tudi skozi pisanje. Zadnjič sem naletela na članek, ki je govoril o posilstvu. Ne da bi si tega želela, so na dan privreli lastni boleči in travmatični spomini. S takratnim fantom sva šla plesat. Nekaj časa sva norela po plesišču, potem pa se je naveličal in šel sedet. Za ples me je prosil neki drug fant. Kmalu je postal zelo vsiljiv. Ko je prekoračil mejo dopustnega, sem se mu izmuznila, s fantom pa sva šla malo na zrak, da se ohladiva. Ta tip pa za nama. Začel se je vtikati v naju, nakar smo se sporekli. Ko je uvidel, da je sam nemočen, je poklical na pomoč prijatelje. Moj fant se je izkazal za zelo pogumnega, odrinil ga je in udaril, nakar sva se odpeljala.

Toda v avtomobilu, ko sva bila sama, je sledilo presenečenje. Šok, pravzaprav. Nesramno mi je očital, da sem sama kriva, da sem se obnašala kot kakšna *kurba*. Zanimivo, da je kasneje postal socialni delavec. Če se je takrat, v mladosti, do mene tako obnašal, kakšen odnos je imel šele do brezimnih žrtev, ki so doživele posilstvo?

Pri moških res nisem imela sreče. Zaradi nasilja sem bila nekaj časa tudi v varni hiši. Ženske so mi pogosto pripovedovale, da so bili postopki, skozi katere so morale, potem ko so nasilneža prijavile, večkrat hujši kot samo nasilje. Še danes, ko so podrti mnogi tabuji, še zmeraj zelo radi prelagamo krivdo na žrtve nasilja.

Milena, pogosto pišeš o tem, da se travme, ki so zaznamovale prednike, prenašajo iz roda v rod. Ta del preteklosti moram še malo raziskati, nekaj drobcev o življenju starih staršev in staršev pa že imam pri roki.

Ded je bil financer, babica pa gospodinja v župnišču s končano gospodinjsko šolo v Ljubljani. Ko je leta 1925 zanosila, so jo odpustili. Preživljal jo je bodoči mož, dokler leta 1927 ni drugič zanosila. Takrat je država blagoslovila poroko in zaživel so kot družina.

O svoji primarni družini babica ni nikoli govorila. Včasih je omenjala, da so bili nekoč drugačni časi. Frazе. V zakon je pripeljala nezakonsko hčerko Franjo. Ni razlagala, kdo je bil njen oče. Z dedom sta imela zelo zanimiv zakon. V njem je gospodarila babica. Sorodniki so se na ta račun obilo norčevali. Zmeraj, kadar se je ded v soboto zvečer odpravljал v gostilno na klepet s prijatelji, je moral babico vprašati za dovoljenje. Kaj in kdaj bo jedel, je odločala ona. Na začetku meseca ji je izročil pokojnino in plačo. Potem mu je po potrebi vračala. Do nas, vnukov, je bil v materialnem smislu radodaren, prijazen pa čisto nič. Ko je skočil pes na posteljo, niso letele le dlake, tudi klofute.

Vstop v njuno spalnico ni bil dovoljen. Če smo koga od njiju nujno potrebovali, smo potrkali in babica je v domači halji stopila na prag. Kljub vsemu imam še danes občutek, da je ta zakon dobro deloval, da sta se imela rada. Enkrat samkrat se spominjam, da sta imela cirkus.

Ded je dolga leta varčeval, da bi se odpeljali v Boko Kotorsko, koder je pred vojno služboval kot mornar. V resnici je varčevanje potekalo pod patronatom babice, četudi je imela potovanja za nepotreben izdatek, ker je bila raje doma.

Nekoč je, ne da bi deda vprašala, vzela privarčevani denar in kupila novo pohištvo za vso hišo. Ko je ded prišel domov in to videl, je bilo hudo. Kar dolgo nista govorila, a česa hujšega ji ni storil.

Bila pa sta zelo verna, zaradi česar smo bili tudi otroci deležni rednih obiskov maš in romanj. Zmeraj sta šla skupaj, nikoli narazen. Moja mama je v njuno življenje vnesla nemalo zmede. Ko se je med vojno znašla v zaporu, je trdila, da jo je izdal kaplan, ki je deloval v cerkvi, kamor so hodili k maši. Za povrh je razlagala: »Če bi bil Bog pravičen, ne bi bilo vojn.« Zato tudi ni več hodila k maši.

A je širša družina sčasoma sklenila kompromis. Božič smo praznovali pri starih starših, 29. november pa pri nas, ker smo bili bolj »komunistični«. Vse sorodstvo skupaj. Za božič smo molili, za 29. november pa so odmevale koračnice.

Prepričana sem, da je imela babica moja mamo najraje od vseh svojih otrok, saj ji je tudi veliko pomagala – kar so mi sorodniki pozneje očitali. Sicer pa moja mama ni nikoli imela nobene sreče.

Naš način oblačenja je bil zelo konservativen, otroci so se mojim oblačilom večkrat smejali, čeprav so bila draga, kupljena v tujini, a narejena po modi izpred stoletij. Delovala sem kot dijakinja staroangleškega kolidža.

Ne spomnim se, da bi se me mama kdaj dotaknila in me pobožala, v bistvu se je stresla ob dotikih. Če ne bi prebrala tvojih knjig *Ogenj, rit in kače niso za igrače*, tega ne bi nikoli razumela. Tako sem zrasla s prepričanjem, da se punčk ne pestuje, le fantke, kajti brata so vsi crkljali in pestovali.

O spolnosti nismo nikoli spregovorili besede. Tudi ko sem dobila menstruacijo, je bila mama tiho, rekla je le, da se moram bolj umivati. Kupila mi je vložke, nekaj novih spodnjic in to poglavje je bilo zanj zaključeno. No, nekaj moram reči: čistoča je bila pri nas na laboratorijski ravni. Redno je kontrolirala preoblačenje, umivanje.

V četrtem letniku gimnazije sem pri prvem spolnem odnosu zanosila. Kako je nama s fantom to uspelo, mi še danes ni jasno. »Postopka« praktično niti nisva »izpeljala« do konca. Ko sem doma povedala, so takoj začeli iskati zveze in poznanstva za splav. Ta leta 1974 brez komisije ni bil mogoč.

Splavu sem se upirala, zato sta me ata in mama večkrat surovo pretepla. Po vseh brcah, ki sem jih bila deležna, bi, če bi še naprej vztrajala, verjetno prišlo do spontanega splava. Naj povem, da se na modrice in poškodbe v bolnišnici ni nihče oziral, niti me niso vprašali, od kod so in kako sem prišla do njih.

No, po splavu se je mama precej spremenila, postala je bolj prijazna, mi na novo uredila sobo in nakupila stvari, ki so mi bile všeč, obnašala se je, kot da ji je žal, tudi njen odnos do fanta je postal bolj korekten, brez očitkov.

Malo preskakujem, a upam, da česa ne bom pozabila.

Z očetom sta se poročila »po partijski liniji«, kot so takrat govorili. Praktično se nista poznala razen s sestankov. Njun medsebojni odnos je bil hladen, ne hladen – leden, a drug na drugega nikoli nista povzdigovala glasu. Ko je oče kaj tečnaril, je le pokazala z roko na omaro, koder smo imeli shranjeno orožje, in je utihnil. Kakšnih objemov, kot sem jih videvala pri sosedih, ni bilo, zdi se mi, da sta v zakonu oba zelo trpela.

Mama Josipina je med študijem odšla v partizane. Ne vem točno, kaj vse se ji je tam zgodilo, a pomembno je, da je grozote preživela. Vrnitev k domačim ni bila prijetna, saj so jo zaznamovali spori okoli ideologije na relaciji cerkev–NOB–KPJ.

Po prihodu iz koncentracijskega taborišča konec leta 1945 je imela težave s tedanjo oblastjo. »Kje si se toliko časa skrivala?« so jo spraševali. To, da je bila bolna in izmučena, jih ni preveč zanimalo. Malo je manjkalo, pa bi jo zaprli. Potem se je aktivno vključila v politiko in delovanje za Partijo, toda v času informbiroja se je spet zapletlo. Le znancu iz vojne, znanemu zdravniku, se je lahko zahvalila, da so preklicali napotnico za v Brestanico.

To, da spolnosti ni marala in jo je bilo groza, sem po svoje razumela. Očetova mama (nona Viki je bila zelo izobražena) je o njej govorila zelo sproščeno, celo tako zelo, da je bilo še meni nerodno. Vem tudi, da je imela v službi prijatelja, s katerim sta se družila vse do

njenega 73. leta. Stari oče se s tem ni obremenjeval, živel je za svoje pse in to mu je zadoščalo.

Oče je bil zelo zaveden partijec. Zakon, sklenjen leta 1952, je bil brez ljubezni, zaznamoval ga je tudi mamin silovit odpor do spolnosti. Najstarejši sin je bil rojen z zmerno duševno motnjo. Ata in mama sta zasedala visoke položaje v družbi, imeli smo udobno življenje. Potovanja v tujino, ko se še sploh ni potovalo, so bila stalnica. Razlog: zdravljenje bolnega Tončka.

Dobro se spominjam, da je bila mama ob sobotnih jutrih pogosto objokana. Očeta čez dan ni niti pogledala. Tudi to je ni zanimalo, da se je bratec metal po tleh. Nekoč mi je nona zaupala, da imata takrat svoje odnose in da ji je žal, ker je njen sin do žene tako brezobziren. Večkrat je omenila, da bi se mama morala ločiti, da bi ji pri tem tudi ona pomagala. Vendar za to ni bilo nobene možnosti. Rojstvo sina ju je vklenilo v usodni, zelo boleč objem. Že ko je zanosila, jo je prijatelj zdravnik opozarjal, da poroda morda ne bo preživela.

»V najboljšem primeru ne bo preživel otrok,« je govoril. Zakaj točno je šlo, ne vem. Prepričeval jo je v splav, a tega ni hotela niti slišati, čeprav si je potem vse življenje očitala, da je rodila Mavrečka, kakor smo mu ljubkovalno rekli.

Eden od vzrokov, zakaj so me ob njegovem rojstvu, pri komaj štirih letih, zverinsko pretepli, je bil tudi ta, da naj bi po tistem, ko so ga prinesli iz porodnišnice, izjavila: »Kar v kanto ga vrzite.«

Njega so ljubkovali od prvega dne. Z menoj je bilo drugače: očetov priljubljeni očitek je bil, da je moral prati moje »usrane« planice. To mi je očital skoraj petdeset let, dokler se nisva na smrt skregala in se pogovarjala le še preko odvetnikov in na sodišču.

Mene so bili, po pripovedovanjih, vsi zelo veseli. Živeli smo v velikem starinskem stanovanju v središču Ljubljane. A vse do trenutka, ko so v sobo prinesli bolnega bratca. Po noninem pripovedovanju so me takrat odrinili, kot odrine otrok igračo, ki se je naveliča. Menda sem se drla kot nora, ker me niso več jemali v naročje, a pomagalo ni nič. Poklicali so psihiatra, ki me je »natabletal«, da sem dala mir. Zelo

sem se navezala na dva nemška ovčarja. Postala sta mi ata in mama. Splazila sem se k njima na ležišče, kjer smo se crkljali. V materialnem svetu so zame lepo skrbeli, toda vse počitnice sem preživljala drugje, tudi v tujini – k sreči sem se vsaj jezikov naučila.

Bratec je na zunaj lepo napredoval, le umsko je bil vedno bolj počasen. Preskrbeli so mu veliko terapevtov, inštruktorjev in dodatne učne pomoči v želji, da bi imel vsaj pozitivne ocene. Najhujše razočaranje je bilo, ko so učitelji staršem povedali, da ni sposoben za redno šolanje niti v primeru, da bi ponavljal. Starši so bili prepričani, da se motijo. Brata so vozili celo v Nemčijo, k strokovnjaku, od katerega so pričakovali čudeže. Resnično je bil lepo vzgojen, vsi so ga hvalili, kako urejen otrok je, marsikaj je vedel in znal, a kaj, ko učni snovi ni bil kos.

Po mojem prepričanju so starši storili še eno napako. Vzgajali so ga kot kralja, kar je pomenilo, da je odraščal v prepričanju, da ima zmeraj v vsem prav. Če pa že ni imel, so pa naredili tako, da je bilo videti, da je po njegovo.

Spominjam se, ko je na plaži prišel do mame, slekel kopalke in ji pokazal stoječega lulčka. Takrat ga je oče prvič udaril po obrazu. Od presenečenja je padel na tla. Šok zaradi nepričakovanega udarca je bil tako hud, da smo ga morali odpeljati v bolnišnico. Tam je bil kar nekaj časa na zdravljenju.

Takrat sem spoznala, kako drugačna sem bila. Ko me je oče zgrabil za lase, kar se je dogajalo zelo pogosto, in me z glavo tolkel ob peč, se bratu nisem nikoli smilila. Ni se zavzel zame, zato verjamem, da empatija v njem ni bila razvita. Ko je klofuta prvič doletela njega, tega ni mogel sprejeti in se mu je podrl svet.

Spominjam se tudi, da sem pri petnajstih nekoč prišla precej pozno domov. Igrali smo se v parku, ob ognju. Ker nisem hotela povedati, kdo je bil organizator zabave, so v kopalno kad natočili vodo, oče me je zagrabil za lase in me tunkal toliko časa, da sem izgubila zavest. Vsega sem se spomnila šele nekaj let kasneje, zato tudi nikomur nisem povedala, a spominjam se bratovega huronskega navijanja, medtem ko je spodbujal očeta, naj me še bolj tunka.

Tega, da se Mavriček tudi spolno razvija, ni priznaval nihče, le nona nas je opozarjala, da bo to treba nekako voditi – a naletela je na gluha ušesa. Oče jo je ignoriral, mama je začela jokati, a ukrenila ni nikoli nič. V širši družini smo imeli tudi psihologinjo. Pisala je knjige o spolnosti duševno prizadetih. Mamo je spremljala, ko je skupaj z bratom obiskovala psihiatre, ki so ji napisali tone zdravil. Najbolj so mi v spominu ostale *melerete*. Bile so zelo škodljive. Na žalost je v naši družini vladal svet farmacije.

Med štirimi stenami se je dogajalo marsikaj, česar ljudje, ki so moje starše spoštovali, niso vedeli. Še danes se sprašujem, zakaj sta bila do mene tako nasilna. Brcanje sem doživljala praktično vsak dan. Pod vodo sta me tiščala tudi takrat, ko sem morala priznati, da sem v sedmem razredu kadila. Zapiranje v klet, klečanje na polenu ... prave malenkosti. Pri pretepanju je ves čas navijal in sodeloval prizadeti brat. Užival je, kadar jih je sestrice, ki ni bila pridna, »dobila«.

Oče je bil pogosto odsoten. Šele čez leta sem izvedela, da je imel ljubico, ki je živela v družbenem stanovanju v bližini njegove službe. Na dopuste smo vedno hodili skupaj s sorodniki. Smo se bali, da bi bili kdaj sami in bi se morali soočiti s svojimi težavami?

V osnovni šoli sem imela povprečen uspeh, na gimnaziji sem bila ves čas odličnjakinja. Prvo leto študija sem končala med najboljšimi. Potem pa sem spet zanosila ... Starši so me prisilili, da sem šla delat splav. Nasilje, ki sem ga doživljala, je močno vplivalo na moje počutje in tudi duševnost. Konec tretjega letnika sem študij opustila. Fant, ki sem ga imela, me je strahopetno pustil na cedilu. Bal se je, da mu bodo moji že kako onemogočili kariero, kajti oče je imel takrat veliko moč. Kasneje sva se sicer pobotala, zaživela skupaj, a je ob neki težavi, ki ni vredna omembe, ponovno pobegnil.

Življenje se mi je obrnilo na glavo. Zelo boleče in konkretno. Imela sem hude glavobole, predvsem zato, ker me je oče v ihti z glavo butal ob lončeno peč. Zgrabil me je za lase in tolkel toliko časa, dokler se nisem umirila. Temu je rekel »kapljice proti hysteriji«. Pisalo pa se je leto 1976.